

Till riksdagens grundlagsutskott

PeV@eduskunta.fi

Ärende: Svenska Finlands folktings utlåtande till riksdagens grundlagsutskott om RP 15/2017 rd och kompletterande propositioner samt social- och hälsovårdsutskottets utkast till betänkande

Hänvisning: Utskottets inbjudan till Folktinget gällande hörande av sakkunniga samt skriftligt yttrande 23.1.2019

YTTRANDE

Grundlagsutskottet har bett om en konstitutionell bedömning av de frågor i social- och hälsovårdsutskottets betänkandeutkast som rör Ålands ställning, ändringar i 6 § i förslaget till lag om ordnande av social- och hälsovård och betänkandeutkastet i sin helhet med avseende på de språkliga rättigheterna.

Folktinget tar i enlighet med sitt lagstadgade uppdrag ställning till betänkandeutkastet och lagförslagen med avseende på språkliga rättigheter.

Ålands ställning

I utkastet till betänkande föreslås att det till inkomstskattelagen fogas en ny 125 a § om landskapsavdrag för Åland. Vi konstaterar att ändringar i skattelagstiftningen står utanför Folktingets kompetens och tar därför inte ställning till förslaget. Vi betonar emellertid vikten av att höra Ålands landskapsregering i frågan.

Servicespråk och 6 § i förslaget till lag om ordnande av social- och hälsovård

I 6 § i förslaget till lag om ordnande av social- och hälsovård regleras de språk som social- och hälsovårdstjänsterna ska tillhandahållas på i enspråkiga och tvåspråkiga landskap.

Enligt RP 15/2017 och utkastet till social- och hälsovårdsutskottets betänkande ska tvåspråkiga landskap ordna social- och hälsovård på både finska och svenska så att kunderna blir betjänade på det språk de väljer, antingen finska eller svenska. Enspråkiga landskap ska ordna tjänsterna på landskapets språk så att kunden har rätt att använda finska eller svenska.

Grundlagsutskottet har i begäran om yttrande konstaterat att det har framgått att avsikten inte har varit att påföra landskapen ytterligare skyldigheter i fråga om de språkliga rättigheterna, och regleringen bör ändras med hänsyn till detta. Utskottet har därför bett om en bedömning av att ändra regleringen enligt följande:

- I ett enspråkigt landskap ordnas social- och hälsovårdstjänsterna på landskapets språk och i tvåspråkiga landskap på båda nationalspråken.
- I fråga om rätten att använda sitt eget språk, bli hörd på och få expeditioner på finska eller svenska och rätten till tolkning tillämpas språklagen (423/2013), med undantag av vad som i RP 14/2018 rd föreslås föreskrivas i 10 § 3 mom. i språklagen.

- Om social- eller hälsovårdspersonalen inte behärskar kundens språk eller om kunden på grund av sensorisk funktionsnedsättning eller talsvårigheter eller av någon annan orsak inte kan göra sig förstådd, ska vid tillhandahållandet av tjänster i den mån det är möjligt tolkning ordnas och en tolk anskaffas.

När det gäller enspråkiga landskaps skyldighet att ordna social- och hälsovård på landskapets språk, anser Folktinget att det vore problematiskt om grundlagsutskottet föreslog en ändring som, i jämförelse med regeringens och social- och hälsovårdsutskottets förslag, formellt försämrar de språkliga rättigheterna för den språkliga minoriteten i enspråkiga landskap. Ändringen motsvarar emellertid de för närvarande gällande bestämmelserna i socialvårdslagen och hälso- och sjukvårdslagen om enspråkiga kommuners och samkommuners språkliga skyldigheter.

När det gäller invånarnas rätt att använda eget språk i kontakt med ett enspråkigt landskaps myndighet tillämpas språklagens bestämmelser. Det är även viktigt att det tillägg som i RP 14/2018 rd föreslås i 10 § i språklagen godkänns och tillämpas även när det gäller ordnande av social- och hälsovård. I paragrafen föreslås ett nytt 3 mom., enligt vilket var och en i eget ärende har rätt att hos landskapets myndigheter använda sitt eget språk, finska eller svenska. Enligt den föreslagna bestämmelsen ska landskapets myndigheter dessutom ordna möjlighet för den som ska höras att bli hörd på sitt eget språk, finska eller svenska. Denna bestämmelse gäller både enspråkiga och tvåspråkiga landskap, med syfte att säkerställa att de språkliga rättigheterna inte försämras när uppgifter överförs från statliga myndigheter till landskapen.

Folktinget konstaterar att den föreslagna bestämmelsen 10 § 3 mom. gäller invånarnas kommunikation med landskapets myndigheter och i regel inte språket i själva social- och hälsovården. Däremot förekommer situationer då individen inom ramarna för sina social- och hälsovårdstjänster i eget ärende är i kontakt med landskapets myndighet, exempelvis då tjänsterna förutsätter utövande av offentlig makt, såsom vid beslut om betalningsförbindelse. Folktinget anser därför att grundlagsutskottet bör förutsätta att tillägget 10 § 3 mom. tas med som ett nytt lagförslag i social- och hälsovårdsutskottets betänkande om förslaget till lag om ändring av språklagen.

När det gäller ordnande av tolkning i situationer då social- och hälsovårdspersonalen inte behärskar kundens språk, konstaterar Folktinget att den bestämmelsen med fördel kan tillämpas i enspråkiga landskap vid tillhandahållandet av service till den språkliga minoriteten samt i de situationer som regleras i det föreslagna 10 § 3 mom. i språklagen. Detta bör emellertid förtydligas i detaljmotiveringarna för att undvika att bestämmelsen tillämpas även i tvåspråkiga landskap, där social- och hälsovården ska ges på både finska och svenska utan användning av tolk.

Sammanfattningsvis anser Folktinget att:

- förslaget att i 6 § 1 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård stryka meningen om att kunden har rätt att använda finska eller svenska i enspråkiga landskap är problematiskt då det formellt sett försämrar regeringens lagförslag, även om ändringen motsvarar nu gällande lagstiftning.
- i fråga om 6 § 1 mom. och rätten att använda sitt eget språk, bli hörd på och få expeditioner på finska eller svenska och rätten till tolkning bör det i bestämmelsen hänvisas till språklagen (423/2013) i sin helhet, inklusive det som i RP 14/2018 rd föreslås föreskrivas i 10 § 3 mom. i språklagen.
- grundlagsutskottet bör förutsätta att tillägget 10 § 3 mom. tas med som ett nytt lagförslag i social- och hälsovårdsutskottets betänkande om förslaget till lag om ändring av språklagen.
- grundlagsutskottet lyfter fram behovet av att i detaljmotiveringarna till 6 § 2 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård förtydliga att begreppet *kundens språk* i första hand gäller andra språk än

nationalspråken. Bestämmelsen tillämpas emellertid i enspråkiga landskap vid tillhandahållandet av service till den språkliga minoriteten samt i de situationer som regleras i det föreslagna 10 § 3 mom. i språklagen.

Demokratiunderskott

När ansvaret för ordnandet av social- och hälsovården överförs från kommuner och samkommuner till landskap, växer organisationernas storlek och den språkliga minoritetens relativa andel minskar. Detta kan leda till att den svenskspråkiga befolkningens möjlighet till inflytande i beslutsfattandet försämras. Bland annat för att möjliggöra inflytande för den språkliga minoriteten i de tvåspråkiga landskapen föreslås att det inrättas ett påverkansorgan i tvåspråkiga landskap.

Enligt grundlagsutskottet kan påverkansorganet karaktäriseras som ett rådgivande organ vars ställning i landskapet kan bli obetydlig och vars karaktär inte är ägnad att kompensera för den svenskspråkiga befolkningens försvagade möjligheter att delta i beslutsfattandet (GrUU 26/2017 rd).

Folktinget konstaterar att organet bör ha verklig insyn och reellt inflytande i landskapets beslutsfattande för att kunna fullgöra sina uppgifter enligt den föreslagna 27 § i landskapslagen. För att uppnå detta bör det fastslås att organets ordförande är medlem i landskapsstyrelsen. Folktinget ser detta som en förutsättning för att den språkliga minoriteten ska ha faktiska möjligheter att utöva sin demokratiska rätt att påverka beslutsfattandet inom de tvåspråkiga landskapen.

Eftersom påverkansorganets uppgifter har direkt betydelse för tillgodoseendet av individens språkliga rättigheter, anser Folktinget att organets förslag till landskapsstyrelsen, inklusive organets årliga berättelse, ska handläggas i landskapsstyrelsen som fattar beslut om respektive ärende.

Sammanfattningsvis ber Folktinget att grundlagsutskottet i sitt utlåtande förutsätter att påverkansorganets påverkningmöjligheter stärks genom att:

- organets ordförande är medlem i landskapsstyrelsen och**
- landskapsstyrelsen förpliktas behandla organets förslag och årliga berättelse och fatta beslut i respektive ärende**

Samarbete mellan de tvåspråkiga landskapen

Social- och hälsovårdsutskottet konstaterar i sitt utkast till betänkande att antalet landskap och skillnaderna mellan dem understryker att de föreslagna samarbetsmekanismerna, exempelvis samarbetsområdena, behövs för att säkerställa att serviceproduktionen fungerar och håller god kvalitet.

Utskottet konstaterar vidare att den föreslagna modellen medför att vissa tjänster kräver en bredare bas och måste ordnas över landskapsgränserna. Ett brett samarbete och god arbetsfördelning stärker enligt utskottet förutsättningarna för små landskap att sköta sitt organiseringsuppdrag. Vidare konstaterar utskottet att landskapets organiseringsansvar också innefattar ansvar för integrering av kundtjänsterna. Det landskap som bär organiseringsansvaret ska se till att tjänsteproducenterna samarbetar sinsemellan så att kunderna har tillgång till samordnade tjänster.

Folktinget konstaterar att vissa typer av social- och hälsovårdstjänster har ett relativt litet befolkningsunderlag på svenska, samtidigt som tjänsternas kvalitet är högst beroende av kommunikation på kundens eget språk.

Exempel på sådana tjänster är olika psykiatriska tjänster, omplaceringsverksamhet inom barnskyddet, viss funktionshindersservice och viss specialiserad geriatri. Idag är tillgången till dessa tjänster bristfällig. Därför vore det ändamålsenligt att de tvåspråkiga landskapen skulle samarbeta kring samordnandet och produktionen av sådana tjänster på svenska.

Enligt förslaget till 10 § i lagen om ordnande av social- och hälsovården finns fem samarbetsområden för den regionala samordningen och utvecklandet av samt för samarbetet kring den social- och hälsovård som ordnas av landskapen. Enligt förslaget till 16 § i lagen om ordnande av social- och hälsovården ska landskapen i dessa samarbetsområden komma överens om åtgärder för att säkerställa de språkliga rättigheterna i ett samarbetsavtal. Social- och hälsovårdsutskottet har därtill föreslagit en ändring i bestämmelsen, enligt vilken samarbetsområdena ska vara geografiskt sammanhängande.

Folktinget konstaterar att de tvåspråkiga landskapen är geografiskt splittrade och att de kommer att tillhöra olika samarbetsområden enligt 10 § 1 mom. Med hänvisning till att det svenskspråkiga befolkningsunderlaget är litet när det gäller vissa typer av tjänster, vore det väldigt viktigt att de tvåspråkiga landskapen sinsemellan kunde bilda ett parallellt samarbetsområde.

För att säkerställa det landskapsöverskridande samarbetet mellan de tvåspråkiga landskapen bör det finnas ett förpliktande stadgande i lagen om ordnande av social- och hälsovård. Vi föreslår ett fjärde moment i 10 § i lagen om ordnandet av social- och hälsovården:

De fem tvåspråkiga landskapen bildar ett samarbetsområde för den riksomfattande samordningen av social- och hälsovård för den svenskspråkiga befolkningen. För samarbetsområdet upprättas ett samarbetsavtal mellan de tvåspråkiga landskapen. Bestämmelser om vilka tjänster som samarbetet omfattar utfärdas genom förordning av statsrådet. Landskapet xx sköter de förvaltningsuppgifter som krävs för att upprätta samarbetsavtalet.

Social- och hälsovårdsutskottet konstaterar också i sitt utkast till betänkande att utskottet ser det som viktigt att i samband med reformen säkerställa tillgången till specialomsorg på modersmålet särskilt för svenskspråkiga personer med funktionshinder.

Folktinget konstaterar att specialomsorg för svenskspråkiga personer med intellektuell funktionsnedsättning är den typ av service som skulle kräva ett större befolkningsunderlag än vad de enskilda landskapen ger. Denna service skulle därför med fördel kunna ordnas i samarbete mellan de tvåspråkiga landskapen. Samtidigt betonar Folktinget att motsvarande behov gäller många andra serviceformer, exempelvis inom psykiatri och barnskyddsverksamheten.

Sammanfattningsvis föreslår Folktinget att grundlagsutskottet i sitt utlåtande lyfter fram behovet av ett lagstadgat samarbetsområde för de tvåspråkiga landskapen.

Omfattande jour dygnet runt och Vasa centralsjukhus

När det gäller ansvarsfördelningen för upprätthållandet av omfattande jour dygnet runt och situationen med Vasa centralsjukhus har grundlagsutskottet tidigare konstaterat att den bästa lösningen för att tillgodose de språkliga rättigheterna enligt 17 § i grundlagen kan anses vara att en enhet för omfattande jour placeras i såväl Vasa sjukvårdsdistrikt som Syd-Österbottens sjukvårdsdistrikt. Vidare konstaterade utskottet att bestämmelserna i 17 § 2 mom. i grundlagen förutsätter att också den föreslagna lösningen tryggar den

svenskspråkiga befolkningens rätt till brådskande sjukvård och andra social- och hälsovårdstjänster på det egna språket och på samma grunder som gäller för den finskspråkiga befolkningen. (GrUU 63/2016 rd).

Social- och hälsovårdsutskottet har behandlat frågan ingående och valt att inte föreslå ändringar till regeringens förslag (eller ändra den gällande 50 § i hälso- och sjukvårdslagen). Utskottet framhåller emellertid nödvändigheten i att följa hur väl jouren vid Vasa centralsjukhus motsvarar behoven hos befolkningen, och konstaterar att samarbetet mellan landskapen vid behov bör utvecklas.

Folktinget vidhåller att Vasa sjukvårdsdistrikt är det enda sjukvårdsdistriktet på fastlandet som har svenska som majoritetsspråk, och att Vasa centralsjukhus verksamhet i praktiken är fullständigt tvåspråkig. Även Österbottens landskap har svenska som majoritetsspråk. Trots att Seinäjoki centralsjukhus vidtagit åtgärder för att klara av att ge service på svenska, är det inte realistiskt att bygga upp en motsvarande fungerande tvåspråkig servicekultur i ett enspråkigt sjukvårdsdistrikt eller landskap. Detta medför en klar försämring i tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna för den svenskspråkiga befolkningen i Österbottens landskap, vilket inte är i enlighet med grundlagsutskottets tolkningspraxis gällande 122 § i grundlagen (GrUU 21/2009).

Folktinget framhåller därför att grundlagsutskottet åter bör fästa uppmärksamhet vid denna fråga i relation till 17 § och 122 § i grundlagen.

Vänligen,

Helsingfors, 22.1.2019

Thomas Blomqvist
Folktingsordförande

Markus Österlund
Folktingssekreterare

Johanna Lindholm
Sakkunnig